

26. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки від 20 квітня 1978 р. // Історія держави і права України : зб. документів / [укл. І. А. Козир, Т. М. Мілова]. – Кіровоград : Поліграфія, 2004. – С. 229-255.
27. Права людини в Радянському союзі [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
28. Конституція України. Закон України “Про внесення змін до Конституції України”. – К. : Велес, 2005 – 48 с.
29. Конституційне право людини і громадянина на свободу наукової творчості в Україні : дис ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Тетяна Миколаївна Мілова. – Київ : Б.в., 2008 . – 198 с.
30. Цивільний кодекс України. Прийнятий 16 січня 2004р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

Опольская Н. М. Генезис права на свободу творчества на территории Украины.

В статье исследован генезис права на свободу творчества на территории Украины. Осуществлена периодизация развития права на свободу творчества на территории Украины. Обосновывается, что содержание генезиса права на свободу творчества на территории Украины проявляется в преодолении деструктивных явлений.

Ключевые слова: творчество, право на свободу творчества, творческая деятельность.

Opolskaya N. Genesis of the right to freedom of creativity on the territory of Ukraine.

The article investigates the genesis of the right to freedom of creativity on the territory of Ukraine. Periodization of the development of the right to freedom of creativity in the territory of Ukraine. It is substantiated that the content of the genesis of the right to freedom of creativity on the territory of Ukraine is manifested in overcoming destructive phenomena.

Keywords: creativity, the right to freedom of creativity, creative activity.

УДК 347.962.2 (477)

Пивовар І. В.
кандидат юридичних наук, викладач кафедри правознавства
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІВ СУДДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Стаття присвячена джерельній базі дослідження правового статусу суддів судів загальної юрисдикції. Конституційно-правовий рівень – основні засади статусу суддів які закріплені та гарантуються на найвищому рівні – Конституцією України, яка має найвищу юридичну силу. Міжнародно-правовий рівень займають цілий ряд документів міжнародної спільноти, які закріплюють універсальні принципи та норми у сфері регулювання статусу суддів.

Зазначено, що нормативний рівень джерельної бази становить законодавство України з питань судоустрою та статусу суддів, яке діяло протягом 1991–2014 рр. Відповідно до загальноприйнятої структури, це закони, підзаконні акти та акти локальної та індивідуальної дії. Робиться висновок, що джерельна база є різноманітною та достатньою для комплексного дослідження порядку формування корпусу суддів; визначення обсягу їх прав та обов'язків, повноважень; підстав та порядку притягнення до юридичної відповідальності; а також гарантій діяльності.

Ключові слова: Джерельна база, Міжнародні договори, експертні висновки, Європейський суд з прав людини, суддя.

Проблема джерельної бази дослідження правового статусу суддів судів загальної юрисдикції є однією з складових при здійсненні правосуддя. Нормативний рівень джерельної бази становить законодавство України з питань судоустрою та статусу суддів. Правосуддя має одне завдання, одну мету – керуватися у своїй діяльності принципами верховенства права, законності, справедливості, об'єктивності, захищаючи права і свободи людини і громадянина.

Джерельну базу дослідження правового статусу суддів досліджували такі вчені як: Т. В. Апарова, В. В. Бойко, В. М. Бібіло, О. Д. Бойкова, М. В. Вітрука, В. В. Городовенко, А. Ф. Козлова, В. І. Кононенко, А. Ф. Коні, М. І. Клеандров, А. Л. Ликос, В. В. Маляренко, Н. В. Радутна, О. М. Костюкова, І. Л. Петрухіна, Л. О. Сергієнко, Г. Г. Черемних.

Метою статті є дослідження джерельної бази правового статусу суддів загальної юрисдикції.

Процес становлення правового статусу суддів судів загальної юрисдикції розпочався після здобуття незалежності Україні та перебуває у динамічному розвитку до сьогодні. Він безпосередньо пов'язаний з конституційним процесом України, активною нормотворчою діяльністю в рамках судової реформи і, водночас має багате історичне підґрунтя. Перший досвід правового регулювання правового статусу суддів судів загальної юрисдикції припадає на 1991–2014 рр. – період конституційного оформлення судової влади як окремої гілки влади в незалежній державі та прийняття системи спеціальних законів про статус суддів. В законодавстві вперше були визначені конституційно-правові засади правового статусу суддів судів загальної юрисдикції, окреслені юридичні властивості його структурних елементів. За таких умов досвід становлення правового статусу суддів судів загальної юрисдикції в 1991–2014 роках становить багату емпіричну базу, є історичним досвідом правового регулювання. Його вивчення та переосмислення, з точки зору вітчизняних традицій та міжнародних стандартів, дозволить визначити алгоритм становлення правового статусу суддів судів загальної юрисдикції; динаміку його розвитку, недоліки правового регулювання та перспективні вектори розвитку сучасного законодавства про статус суддів судів загальної юрисдикції.

Історико-правове дослідження правового статусу суддів судів загальної юрисдикції стало можливим з огляду на багатий фактичний матеріал.

Відомий російський вчений М. І. Клеандров розглядав правовий компонент статусу судді на трьох рівнях: конституційний, міжнародний та нормативний [2, с. 231]. Цей підхід вважаємо за доцільне використати для класифікації джерельної бази дослідження.

В сучасній юридичній науці виділяють декілька підходів, основним критерієм для яких є момент виникнення судової влади. На думку М. О. Колоколова, судочинство неможливе без існування відповідної правової бази. Саме її наявність, вважає дослідник, спонукає сторони шукати захисту у держави, у тому числі в суді, у випадку порушення конкретного суб'єктивного права. Також, одночасне виникнення суду в державі підкреслюють документальні джерела, згідно яких жодна правова система неможлива без державного суду як інституту, призначеного для відновлення порушеного права. В юридичній науці склалися і дві інші протилежні позиції, згідно яких судово-владні відносини є набагато старшими за державу та навпаки – виникли в

усталених формах державного механізму XVIII–XIX ст. [1, с. 21].

Конституційно-правовий рівень – основні засади статусу суддів закріплені та гарантуються на найвищому рівні – Конституцією України, яка має найвищу юридичну силу. В Основному Законі закріплені основні вимоги до суддів судів загальної юрисдикції, визначенні гарантії їх незалежності та самостійності через спеціальні процедури призначення, припинення повноважень та притягнення до відповідальності.

Засади правового статусу суддів загальної юрисдикції в Україні почали формуватися з виникненням держави та запровадженням альтернативного общинному способу вирішення соціальних конфліктів. Однак, оформлення класичної структури правового статусу суддів бере свій початок від виокремлення судової спільноти від княжого (державного) апарату в окрему гілку влади в другій пол. XVI–XVII ст. Сучасного вигляду вона отримала після судової реформи 1864 року.

Саме дослідження динаміки процесу виникнення, становлення та розвитку правового статусу суддів судів загальної юрисдикції в Україні стало можливим з огляду на багатий нормативний матеріал: 1) акти національного законодавства (закони та підзаконні акти); 2) міжнародні документи у галузі судочинства.

Міжнародно-правовий рівень займають цілий ряд документів міжнародної спільноти, які закріплюють універсальні принципи та норми у сфері регулювання статусу суддів. Відповідно до Статуту ООН і Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. Україна зобов'язана дотримуватися та виконувати чинні міжнародні договори, учасницею яких вона є, а також дотримуватися загальноновизнаних норм та принципів міжнародного права. До них належать: 1) документи, в яких втілені основоположні міжнародні та європейські засади статусу суддів; 2) спеціальні міжнародні та європейські акти статусу суддів. Міжнародними документами першої групи є Загальна декларація прав людини і громадянина від 10 грудня 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. Європейськими документами даної групи є Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод 4 листопада 1950 року (Рада Європи). Загальносвітову систему галузевих міжнародних актів у сфері судочинства становлять Основні принципи незалежності судових органів (схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р.), Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя 1983 р., Бангалорські принципи поведінки суддів (схвалені Резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р.), Загальна хартія судді (схвалена Міжнародною асоціацією суддів 17 листопада 1999 р.), Європейська хартія про закон “Про статус суддів” (Рада Європи, 8-10 липня 1998 р.), статут суддів в Європі. Міжнародно-правові документи передбачають створення на найвищому рівні законодавчої бази щодо основних засад статусу суддів, особливо щодо призначення на посади суддів та гарантій їх діяльності.

Серед актів загальної дії можна відокремити галузеві, які регулюють окремі сфери функціонування судової влади і, зокрема реалізації правового статусу суддів. Стандарти процедур формування суддівського корпусу викладені у Висновку № 5 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо права та практики призначення суддів до Європейського суду з прав

людини від 27 листопада 2003 р., Доповідь Європейської комісії “За демократію через право” (“Венеціанської комісії”) щодо призначення суддів від 16-17 березня 2007 р. Стандарти підготовки суддів викладені у Висновку № 4 (2003) Консультативної ради європейських суддів щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях від 27 листопада 2003 року [4, с. 542].

Власне під локальними розуміємо акти, прийняття яких безпосередньо пов’язане з українською юрисдикцією. До них належать рішення Європейського суду з прав людини, а також Висновки Венеціанської комісії з різних питань: щодо законопроекту “Про судоустрій та статус суддів” від 18 жовтня 2010 р.; щодо законопроекту “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій та статус суддів” та інших законодавчих актів України” від 18 жовтня 2011 р.; щодо посилення гарантій незалежності суддів від 10 грудня 2013 р. та ін.

Окрему групу міжнародних актів становлять експертні висновки Агенства США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках програми “Справедливе правосуддя”, учасником якої є Україна. Предметом розгляду став комплексний стан судової влади в Україні, у тому числі правовий статус суддів загальної юрисдикції; органи, які забезпечують формування корпусу суддів судів загальної юрисдикції.

Разом з тим серед міжнародних документів слід згадати окремо подані рекомендації експертів Європейських міжнародних інституцій, наданих в рамках партнерства України щодо адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу. Наприклад, експерта Ради Європи, заступника генерального секретаря Міжнародної асоціації суддів Джакомо Оберто (суддя м. Турін, Італія) щодо “Концепції удосконалення судового устрою та забезпечення справедливого судочинства в Україні відповідно до європейських стандартів”, схвалений Національною комісією на 5 пленарному засіданні 14 лютого 2006 р.

Нормативний рівень джерельної бази становить законодавство України з питань судоустрою та статусу суддів, яке діяло протягом 1991–2014 рр. Відповідно до загальноприйнятої структури, це закони, підзаконні акти та акти локальної та індивідуальної дії.

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Основного Закону України виключно законами України встановлюються судоустрій, судочинство, статус суддів [3, с. 8]. Ці інститути включають порядок добору на суддівські посади, підготовку суддів та здійснення суддівського самоврядування.

Правовий статус суддів судів загальної юрисдикції розкрито в положеннях таких Законів України: “Про статус суддів” від 15 грудня 1992 р., “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” від 23 грудня 1993 р.; “Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України” від 02 лютого 1994 р.; “Про органи суддівського самоврядування” та Закон України від 24 лютого 1994 р. від 02 лютого 1994 р.; “Про судоустрій України” від 7 лютого 2002 р.; “Про судоустрій та статус суддів” від 7 липня 2010 р.

На законодавчому рівні вирішене питання функціонування органів кадрового забезпечення судів загальної юрисдикції. Процедурні механізми детально прописані у відомчих актах цих органів.

В першу чергу до підзаконних актів належать документи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, зокрема: про затвердження Положення про порядок складання

кандидатами на посаду судді кваліфікаційного іспиту та методику його оцінювання; проходження спеціальної підготовки.

Актами локальної дії є документи кваліфікаційних комісій на місцях, рішення Вищої ради юстиції та Вищої кваліфікаційної комісії. Зокрема в дослідженні використані матеріали дисциплінарних проваджень. Індивідуальне спрямування мають різні рішення та подання органів кадрового забезпечення з приводу призначення (обрання), звільнення з посади та притягнення до відповідальності конкретних осіб.

Окрему групу становлять рішення Конституційного суду України з питань правового статусу суддів. Поняття незалежності та недоторканості суддів як елементів правового статусу суддів розкриті в ряді рішень від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004, від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008. Конституційний Суд України неодноразово висловлював правові позиції щодо матеріальних гарантій незалежності суддів у своїх попередніх рішеннях, зокрема від 24 червня 1999 року N 6-рп/99 (справа про фінансування судів), від 20 березня 2002 року N 5-рп/2002 (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій), (справа про зупинення дії або обмеження пільг, компенсацій і гарантій), від 11 жовтня 2005 року N 8-рп/2005 (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання).

Висновки щодо процедур призначення та обрання суддів судів загальної юрисдикції та про співвідношення повноважень різних гілок влади у механізмі формування корпусу суддів – у рішеннях № 3-рп/2011 від 05.04.2011; № 7-рп/2011 від 21.06.2011; № 8-рп/2011 від 12.07.2011; № 9-рп/2011 від 12.07.2011.

Таким чином, джерельна база є різноманітною та достатньою для комплексного дослідження порядку формування корпусу суддів; визначення обсягу їх прав та обов'язків, повноважень; підстав та порядку притягнення до юридичної відповідальності; а також гарантій діяльності.

Використанні джерела:

1. История судебной системы в России: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности "Юриспруденция" / А. А. Демичев и др. ; под ред. Н. А. Колоколова. – 2-е изд., перераб. И доп. – М. : ЮНИТИ_ДАНА: Закон и право, 2011. – 471 с.
2. Клеандров М. И. Статус судьи: правовой и смежные компоненты / М. И. Клеандров. – М., 2011. – 446 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, від 28 червня 1996. – № 21. – Ст. 49.
4. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. – Київ, 2015. – 708 с.

Пивовар И. В. База источников исследования правового статуса судей судов общей юрисдикции.

Статья посвящена базе источников исследования правового статуса судей судов общей юрисдикции. Конституционно-правовой уровень – основные принципы статуса судей, которые закреплены и гарантируются на высшем уровне – Конституцией Украины, которая имеет высшую юридическую силу. Международно-правовой уровень занимают целый ряд документов международного сообщества, которые закрепляют универсальные принципы и нормы в сфере регулирования статуса судей.

Нормативный уровень базы источников составляет законодательство Украины по вопросам судостроительства и статуса судей, которая действовала в течение 1991–2014 гг. В соответствии с общепринятой структуры, это законы, подзаконные акты и акты локальной и индивидуального действия. Делается вывод, что ключевая база разнообразна и достаточной для комплексного исследования порядка формирования корпуса судей; определения объема их прав и

обязанностей, полномочий; оснований и порядка привлечения к юридической ответственности; а также гарантий деятельности.

Ключевые слова: база источников, Международные договоры, экспертные заключения, Европейский суд по правам человека, судья.

Pivovar I. Springbase study of the legal status of judges of courts of general jurisdiction.

The article is dedicated to the source base study of the legal status of judges of courts of general jurisdiction. Constitutional and legal level are the basic principles of the status of judges, which are fixed and guaranteed at the highest level – the Constitution of Ukraine, which has the highest legal force.

Also it highlights the view that the standard level of the source base of the legislation of Ukraine on judicial system and status of judges, which operated during the 1991–2014 biennium. In accordance with generally accepted structure, the laws, regulations and acts of local and individual action.

The conclusion is that the key base is diverse and sufficient for a comprehensive study of the order of forming corps of judges; determine the scope of their rights and duties, powers; the grounds and procedure of bringing to legal liability; as well as the safeguards activities

Keywords: *The key base International treaties, expert opinions, the European Court of Human Rights, Judge.*

УДК 347.921.8(477)

Рішко М. І.
*аспірантка кафедри теорії та історії держави і права
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена порівняльному аналізу проблем і перспектив розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні. Створення ефективної системи безоплатної правової допомоги відбувається шляхом створення взаємопов'язаних складових системи – первинної та вторинної безоплатної правової допомоги; забезпечення належного рівня та оптимального порядку оплати правової допомоги за рахунок державного бюджету; встановлення чітких критеріїв доступу осіб до безоплатної правової допомоги; створення ефективної моделі управління системою безоплатної правової допомоги та її фінансування.

Із відкриттям бюро правової допомоги (вересень 2016 рік) забезпечується правопросвітництво територіальних громад, надання безоплатної первинної правової допомоги, доступ до безоплатної вторинної правової допомоги, надання безоплатної вторинної правової допомоги (крім захисту), доступ до електронних сервісів Міністерства юстиції України.

Ключові слова: *система безоплатної правової допомоги, бюро правової допомоги, доступність безоплатної вторинної правової допомоги, незалежність системи безоплатної правової допомоги.*

Українська система безоплатної вторинної правової допомоги включає чималий перелік осіб, які мають право на БВПД, відтак забезпечує широкий доступ до правосуддя та захист прав людини. Підтримка розвитку системи БПД є важливою з огляду на те, що вона є гарантом забезпечення рівного доступу до правосуддя, правової інформації та консультацій, посилення правової спроможності громад.

Проблеми і перспективи розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні досліджували С. Шаталюк, С. Гончаренко, Є. Бова, О. Хорошенко,